

Tarih ve GÜNce

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 6 (2020/Kış), ss. 119-146.

Geliş Tarihi: 8 Aralık 2019

Kabul Tarihi: 31 Ocak 2020

Araştırma Makalesi/Research Article

BATI ANADOLU MENŞELİ BİR AKDENİZ GELENEĞİ: DENİZ EŞKIYALIĞI VE DEVLET GÜDÜMLÜ KORSANLIK

Ali ÖZÇELİK*

Öz

XVI. yüzyılda Kapudan-ı Derya Barbaros Hayreddin ile kardeşlerinin Habsburg donanmaları, şövalye tarikatları ve Kuzey Afrika toprakları üzerine çıktıkları başarılı seferler Akdeniz'de kesin bir Türk hâkimiyetini beraberinde getirmişti. Hemen akabinde imparatorluk donanması dışında İstanbul'a bağlı bir Osmanlı korsan gücü de Akdeniz'de etkili bir denetim kurmuştu. Söz konusu korsanlar Cezayir, Trablusgarp ve Tunus'ta ki askeri/idari üsler olan Garp Ocakları'nın tayin ettiği kapudanların güdümünde sefere çıkıyorlar, Hristiyanlara ait savaş, yolcu ve ticaret gemilerine saldırıp, yağma yapıyorlardı. Ayrıca Osmanlı donanmasına da eklenen korsanların büyük tehlikeleri göze alarak gerçekleştirdikleri saldırılar sonrası dağıtılan hisseler ve elde edilen esirler; levendlere ve başlarındaki reislerine iyi bir geçim kaynağı sağlıyordu. Müslüman korsanların merkez üsleri olan Garp Ocakları'nın insan kaynağını ise büyük oranda Batı Anadolu kıyılarından toplanan Türkler oluşturmaktaydı. Hemen hemen her sene İzmir'deki Cezayir Hanı'ndan bu ocaklara binlerce genç gönderilir, böylelikle eşkıyalık yerine levendliği seçmesi sağlanan potansiyel eşkıyalar meşru yollarla bölgeden ihraç edilerek bir anlamda Batı Anadolu'da asayişinin güvencesi temin edilirdi. Ancak bu muntazam demografik sirkülasyon Osmanlı denizciliğinin Akdeniz'de kan kaybetmesiyle bozulmaya başlamıştı. Garp Ocakları'nın XVIII. ve XIX. yüzyılda Avrupa'nın gelişen askeri teknolojisine ve donanımlı gemilerine karşı yetersiz kalması Akdeniz'deki ihtişamlı günlerini kaybetmesine neden olmuş ve Müslümanların korsanlık faaliyetleri sekteye uğramıştı. Bunun sonucunda da istihdam edilemeyen Ege gençleri, özellikle Fransa'nın Cezayir'i işgali sonrası İzmir'deki Cezayir Hanı'nın faaliyetlerine de son verilmesiyle iç korsanlığa yani eşkıyalığa yönelmişlerdi. Neticede Akdeniz'deki Osmanlı korsanlığının sonu, Batı Anadolu'da hızlı bir şekilde kurumsallaşan eşkıyalığın başlangıcı olmuştu. Bu çalışmada, arşiv belgeleri ve ikinci el kaynakların ışığında Osmanlı

* Uzman, adu.aliozcelik@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0712-966X.

Devleti'nin Akdeniz'deki güvencesi olan Garp Ocakları ile Batı Anadolu arasındaki ilişki sosyo-ekonomik bağlamda irdelenecek ve bölge özelinde yüzyıllar boyunca sağlanan istihdamın ortadan kalkmasına paralel olarak artan eşkiyalık faaliyetleri somut örneklerle ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Akdeniz, Osmanlı Devleti, Garp Ocakları, Korsan, Batı Anadolu, Levend, Eşkiyalık.

A MEDITERRANEAN TRADITION ORIGINATING IN WESTERN ANATOLIA: NAVAL BANDIT AND STATE-DRIVEN PIRACY

Abstract

During the XVIth century Kapudan-ı Derya Barbarossa Hayreddin and his brothers' succesful campaigns against the Habsburg fleets, knight orders and Northern African realms brought an unchallenged Turkish hegemony in the Mediterranean. Immediately after this, along with the Ottoman Imperial Navy, an Ottoman pirate force which was attached to Istanbul established an effective control over these waters. Mentioned pirates were campaigning under the capudans (captains) who were appointed by the Garp Ocaks (Western Organizations) which were the military / administrative bases of Algiers, Tripolitania and Tunisia, and were plundering the Christian war, cruise, and merchant ships. Besides, distributed shares and captured prisoners, which were obtained from the risky attacks of the pirates who were incorporated to Ottoman navy were providing a good deal of income to levends and their reisses. Manpower source of the Garp Ocaks, central bases of Muslim pirates, to a large extend was composed from the Turks who were levied along the Western Anatolian shores. Almost every year thousands of younker used to be sent from the Argiers Inn in Izmir, and by this way public order of the Western Anatolia used to be guaranteed in a way by extracting in a legal process the potential bandits who were directed to levendship instead of banditry. However this regular demographical circulation started to deteriorate with the decline of Ottoman nautical activity in the Mediterranean. Incapability of the Garp Ocaks in the face of the advancing military technology and equipped ships of the Europe caused the losing of mighty days in Mediterranean and hindered the Muslin piracy activities. As a result of this unemployed Aegean boys, especially after the ending of the activities of Algiers Inn in İzmir after the French occupation of Algeria turned to inter piracy that is banditry. Thus, end of Ottoman piracy in Meditarranean became the beginning of a quickly consolidated banditry in Western Anatolia. In this study, relation between the Garp Ocaks, assurance of Ottoman Empire in the Mediterranean and the Western Anatolia will be evaluated in a socio - economical context and banditry activities which increased in parallel to disappearance of employment in the region will be presented with concrete cases.

Keywords: Mediterranean, Ottoman Empire, Garp Ocaks (Western Orders), Pirate, Western Anatolia, Levend, Banditry.

Giriş

“Senin çantalar dolusu paran var ve şimdi elimde bir kılıçla bir hırsız gibi evine girdiğimde, dikkatlice bak bana. İşte ben de bir hırsız gibi sana, cüzdanını ver, ver cüzdanını efendi, yoksa boğazını keseceğim diyeceğim.”¹

1649 yılında, Londra’da basılan bir eser, o günlerde çok yaygın olan eşkıyalığın şiddetini bu teatral cümlelerle dile getirmekteydi. Alıntı her ne kadar XVII. yüzyıldaki Kıta Avrupası’ndan bahsetse de esasında eski çağlardan beri dünyanın her yerinde kişinin aynı, nakdi veya bedeni mülkiyetinin erk sahibi bir unsur tarafından meşru veya gayr-i meşru suretlerle gasp edilmesi bilinen bir olguydu. Zorla almanın meşru yolu, siyasi/askeri/dini kudret taşıyan liderlerin komutasında galip olan orduların veya ordulara mensup olan başıbozuk grupların, mağlupların mülkiyetlerini “kılıç hakkı” adı altında yağmalamalarıydı. Gayrimeşruluk ise mezkûr siyasi gücün izni dışında kalan bireysel ve çeteleşmiş yapılanmaların faaliyetleriyle ortaya çıkmıştı. Özellikle mutlak iktidarın olduğu her yerde hiyerarşik bir sosyo-politik düzenin, dolayısıyla da memnuniyetsizliğin ve muhalefetin ortaya çıkacağı gerçeği göz önüne alındığında liderin çizdiği sınırlar dışında eylem yapan bu gruplar, yaşam sürdürdükleri alanlara göre illegal bir faaliyet şekli belirlemişlerdi.

Mevcut iktidarlar tarafından yaşam sürdürdükleri coğrafyaya göre “asi, harami, çapulcu” gibi isimlerle nitelendirilen bu denetimsiz grupların karada yaşayanları, kentlerin aşılması çok zor kaleler ve surlarla korunduğu dönemlerde kaçırma, cinayet ve soygun gibi eylemler sonrası sığınmak için dağ geçitlerini ve sarp kayalıkları tercih etmişlerdi. Denizlere açılanları ise henüz okyanusları aşabilen gemileri yapacak teknoloji söz konusu olmadığı zamanlarda küçük teknelerle sahilleri basıp insan kaçırmaya veya küçük çaplı soygunlar yaparak güvenli koyalara saklanmaya başlamışlardı. Ele geçirilmelerinin zorluğu nedeniyle özellikle sahil yerleşimleri açısından karadakilere göre çok daha tehlikeli olan deniz eşkıyaları; yaptıkları baskınlarda hayvanlara ve tahıllara el koymuşlar, insanları ise fidye zamanında ödenmediği takdirde cinsiyetlerine, fiziksel durumlarına ve yaşlarına göre ya köle olarak kullanmışlar, ya da esir pazarlarında satmışlardı. Bu zorbalığa dayalı ekonomik geçim kaynağı; insanın doğaya hükmetmeye başladığı ilk zamanlardan beri dünyanın neredeyse her yerinde varlığını sürdürse dahi, jeopolitik ve sosyo-ekonomik elverişliliği nedeniyle özellikle Akdeniz’de oldukça yaygın bir biçimde görülmüştü.

¹ Peter Linebaugh, *Londra İdamları - 18. yy.da Suç ve Sivil Toplum*, (çev. Çiğdem Demir), Otonom Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 227.

Kadim Bir Akdeniz Geleneği: Korsanlık

Braudel “Akdeniz’de korsanlık tarih kadar eskidir” der.² İlk uygarlıkların kurulduğu bu yaşlı coğrafyada denizcilik, binlerce yıl öncesinden nehirlerde/sahillerde yapılan sallarla ve oyma kayıklarla başlamıştı. Hemen akabinde de söz konusu ulaşım araçlarındaki canlı ve cansız ganimetlere göz diken gürümler türemişti. Akdeniz’deki deniz eşkıyalığının bu denli eskiye gitmesinin öncelikli nedeni açık denizlerin ve okyanusların sert iklimine göre bir iç deniz niteliğine sahip olmasıydı. Yumuşak iklim, sahillerde dolaşan tekne sahiplerine cesaret vermiş ve her noktasının keşfedilmesine olanak sağlarken, panayırlarla gelişen yerel ve uluslararası ticaret de bölgede korsanlığı yaygınlaştıran önemli etkenlerden olmuştu.³ Ticaret ve buna bağlı zenginlik ile birlikte, alım satımlardan elde edilen altınlar, üretilmiş hazır mallar ve köle yapılabilecek esirler; denizci barbar kavimleri, kaçakları ve maceraperest servet düşkünlerini bölgeye çekmişti. Öyle ki Akdeniz’i çepeçevre kuşatan sınırlarıyla büyük bir siyasi teşekkül oluşturan Roma İmparatorluğu kıyılarında dahi cirit atan korsanlar, katı tedbirlere ve kanlı cezalandırmalara rağmen Latin ve Grek gemilerini yağmalamaktan geri durmamışlardı. Bu girişimlere karşı Batı’da Roma, bir süre sonra da Doğu’da Bizans, güçlü lejyoner birlikleri ve usta diplomasi anlayışları ile Akdeniz’de “nefes aldırma” ya da “kes ve kurut”⁴ adı verilen dominant denetim biçimini kısmi olarak da olsa Akdeniz’de uygulamayı başaramışlardı. Kafa kesmeli, çarpmıha gerilmeli, ölene dek kırbaçlamalı işkenceli cezalarla Roma baskısı altında uzun yüzyıllar vulgar bir sosyal/iktisadi faaliyet alanı olarak varlığını koruyabilen Akdeniz korsanlığı, Ortaçağ’ın geç dönemlerinde ise dinsel ve ideolojik bir evrim geçirmişti. Bu evrimin ilk hazırlayıcı unsuru büyük imparatorlukların zayıflamasının ardından ortaya çıkan kontrol gereksinimidir. Özellikle Roma ve Bizans gibi bütün Kuzey ve Güney Akdeniz’e hâkim imparatorlukların yerini alan İspanya, Fransa ve Venedik/Ceneviz gibi İtalyan şehir devletleri, bölgede otoritelerini tam anlamıyla tesis edemedikleri erken dönemlerde stratejik menfaatlerinin, ticaret güzergâhlarının, yük dolu gemilerinin ve kendi adlarına deniz aşırı yolculuk yapan tüccarlarının güvenliğini sağlama ihtiyacı duymuşlardı. Devlet donanmalarının tam anlamıyla oluşmadığı dönemlere denk gelen bu zorunluluk sonucunda ise risk unsurunu yok etmek ya da yanına çekmek seçenekleri arasında kalan yöneticiler; güçlü korsan gruplarını

² Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), C. 2, Eren Yay. İstanbul, 1990, s.147.

³ Ortaçağ Avrupa’sındaki ticari gelişim evreleri için bkz. Henri Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, (Çev. Uygur Kocabaşoğlu), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2005. Henri Pirenne *Ortaçağ Kentleri - Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*, (çev. Şadan Karadeniz) İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2006.

⁴ Kavramlar için bkz. Şenay Özdemir, *Akdeniz Hâkimiyetinde Osmanlı Devleti ve Korsanlık (1695-1789)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004, s.133.

kiralama/himaye etme yolunu seçmişlerdi. Emirlerindeki korsan reisleri ile kendilerini ilgilendiren sahalarda kısmi denetim sağlayan veya tehlikelerden korunan devletlerin bu pragmatist politika sonucu Akdeniz adalarında yavaş yavaş korsan üsleri ortaya çıkmıştı.⁵ Doğal olarak devletlerin icazeti ile düşman addedilen bölgelere baskınlar verip, küreğe çakılacak esirlerle ve ağızına kadar ganimet doldurulmuş gemilerle geri dönmeyi planlayan iştahlı korsan reislerinin sayısı da her geçen gün artmıştı.

Siyasal oluşumlara bağımlı korsanlar; savaş zamanında rakibi iktisadi ve psikolojik anlamda yıpratmak adına düşman ticaret gemilerini ve yerleşimlerini yağmalamak için kullanılıyorlardı. Ayrıca kendilerine istihbarat toplamak gibi espionaj görevleri de veriliyordu. Bağlı oldukları hükümdarların talimatlarıyla gerçekleşen tüm bu faaliyetler sonucu bir şiddet mekanizmasına dönüşen denetimli korsanlık özellikle Orta Çağ'da ve Yeni Çağ'da savaşların belirleyici unsurlarından biri haline gelmişti. Elbette bu süreçte "*dinsel rekabet*" olgusunu da yabana atmamak gerekir. Avrupa'daki neredeyse her Hristiyan siyasi yapının, Akdeniz'deki Müslüman-Türk unsurunu ciddi bir tehdit olarak görmesi neticesinde her iki dinin mensupları da birbirini "*kâfir*" ve dolayısıyla "*düşman*" adetmişlerdi. Dolayısıyla karşı tarafa yapılan korsanlık faaliyetleri kutsal savaşın bir parçası ve dini bir borç olarak meşru görülmüştü. Söz konusu mücadeleyi veren gruplar ise Hristiyan dünyasında "*şövalye*", İslam dünyasında ise "*gazi*" sıfatıyla mensup oldukları siyasi/sosyal yapılardan saygı ve destek görmüşlerdi. Devleti tarafından kahraman olarak lanse edilen bu savaşçılarla herhangi bir manevi ilkesel amaç taşımayan yağmacılar arasında ki yapısal ayırım ise ortadaydı.

Orta Çağ sonlarına dek uluslararası bir deniz hukukunun daha gelişmemiş olması nedeniyle, korsan himaye eden devletler kendi çıkarlarına ve müttefiklerine karşı işlenmemek şartıyla bu duruma müdahale etmiyor, hatta bahsi geçtiği üzere düşmana zarar verme durumlarında çoğu zaman destekliyor ya da bizzat yönlendiriyorlardı. Ancak durum kontrolleri dışına çıkmaya başladığında bu eşkıya grupları "*harami*" olarak yaftalanıyor, sonra da himaye dışı bırakılıyordu. Zira nizami ve gayr-i nizami savaşlarda her kazancın önemli kısmının yönetime kalması esastı. Korsanlık ise bireysel çıkarın ve talanın en önde geldiği mesleklerdendi. Bu bağlamda siyasi literatüre "*pirate*" ve "*corso*" kavramları girmişti. "*Pirate*" kelimesi aşağılayıcı bir anlam taşımakta ve faaliyetlerinin arkasında herhangi bir meşru otorite bulunmayan, uluslararası anlaşmalara aldırış etmeden, hiçbir kural tanımadan her memleketten gemiye

⁵ Akdeniz'deki Hristiyan korsanlar La Valetta, Livorno, Piza, Napoli, Messina, Palermo, Trapani, Malta, Palma de Majorca, Almeria, Valencia, Segna, Fiume gibi yerleşimleri üs olarak kullanırken Müslüman korsanlar Avlona, Durazzo (Draç), Trablusgarp, Tunus-La Goulette, Bizerte, Cezayir, Tetuan, Larache ve Sale'de ikamet ediyordu. Bkz. Braudel, *a.g.e.* s. 149-150.

saldırarak denizlerde eşkıyalık yapan kimseler için kullanılmaktaydı.⁶ Bu deniz eşkıyalarının aksine “*Corso*” yani “*Korsanlık*” ise meşru bir faaliyeti işaret ediyordu. İlk olarak Fransa kralı VI. Charles’ın 1400’de düşman ülkelerin gemilerine saldırma yetkisini bir devlet belgesine bağlaması ile korsanlıkla piratlığın ayrımı resmîyet kazanmış, devamında da diğer hükümdarlar buna benzer vesikalar yayınlamıştı.⁷ Böylelikle Akdeniz; gerek dinsel ve dünyevi beklentileri nedeniyle açık sularda gezinen devlet himayesindeki resmi korsanlar gerekse de herhangi bir din, vatan, millet, değer unsuru gözetmeksizin kişisel çıkar ve servet peşinden koşan yağmacı deniz eşkıyaları tarafından istila edilmişti. Gürkan’ın ifadesiyle “*Akdeniz’in hemen her köşesinde işbirlikçi bir liman, kurulacak bir devlet, komisyoncu bir hükümdar, kısacası başlarını sokacak bir delik bulan bu korsanlar*” özellikle XVI. yüzyıldan itibaren tüm Akdeniz’de inkâr edilemez ve önü alnamaz bir güç haline gelmişlerdi. Bu yüzyılda Akdeniz coğrafyasından bahsi geçen Hristiyan korsan gruplarının en kalburüstü olanları Habsburg imparatoru Şarlken tarafından himaye edilen ve Rodos, Malta, Trablusgarp’ta faaliyet göstermiş olan Saint Jean şövalyeleri, yine Avusturya Habsburgları’nın koruduğu Adriyatik korsanları Uskoklar ve Toskana Dükü’nün hizmetinde olan Santo Stefano şövalyeleri idi.⁸ Müslüman cephede ise Akdeniz’in güney sahillerindeki mevcudiyetleri ve İspanya ile İtalya kıyılarına yaptıkları baskınlar ile yüzlerce yıl Hristiyan dünyasına korku salan Garp Ocakları menşeli Osmanlı korsanları yer almaktaydı.

Garp Ocakları’nın Kuruluşu ve Akdeniz’deki Hâkimiyet Mücadelesi

İhtişamlı kara savaşları ile yaklaşık 200 senede milyonlarca km.²’lik bir coğrafyaya yayılan Osmanlı İmparatorluğu, uyguladığı sistemli fetih, iskân, istimalat ve diplomasi politikaları ile kısa zamanda Balkanlarda ve Doğu Akdeniz kıyılarında kalıcı bir hâkimiyet kurmuştu. Usta piyade ve süvarilerden oluşan güçlü kara ordusunun yanı sıra, onu takviye hatta kimi zaman müdafaa edecek bir donanma ihtiyacı ise Gelibolu sınırına dayandıkları ilk dönemlerinden itibaren gün yüzüne çıkmıştı. Başlarda Rum gemilerden ve Cenevizli denizcilerden faydalanılırken, kısa süre sonra ele geçirilen Karesi, Saruhan, Aydın ve Menteşe gibi sahillerde yerleşmiş olan beyliklerin denizcileri ve gemileri kullanılmaya başlanmıştı. Beylik donanmaları devlet bünyesine katılmıştı, ancak denizcilik sistemlerinin ve tecrübelerinin olduğu gibi entegre edilememesiyle ortaya çıkan yetişmiş personel eksikliği sorunu ve teknik, ekonomik yetersizlikler nedeniyle denizcilik alanında hedeflenen çıta aşılammıştı. Dolayısıyla devlete ait mevcut gemiler kıyı ve tüccar güvenliğini

⁶ Emrah Safa Gürkan, “Batı Akdeniz’de Osmanlı Korsanlığı ve Gaza Meselesi”, *Kebikeç*, S. 33, 2012, s. 174.

⁷ Deniz eşkıyalığı ve korsanlık arasındaki ayrımın Avrupa’daki örnekleri için bkz. Orhan Koloğlu, *Türk Korsanları*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 12- 15.

⁸ Gürkan, *a.g.m.*, s. 173 - 174.

sağlamakla ya da ordu destek birimi ve nakliye görevleriyle yetinmişler, başlı başına askeri bir güç olarak kullanılmamışlardı. Elbette bu duruma devletin o tarihlerde ki coğrafi konumundan dolayı ciddi bir deniz politikası oluşturulmaması da etkendi.⁹ Ancak yine de çalışmalara devam edilmiş, Çelebi Mehmet ve II. Murat zamanında yapılan atılımlarla İstanbul'un fethine kadar Gelibolu, merkez donanma üssü haline getirilmişti. Buradan çıkan gemilerle 1416 yılında Çalı Bey komutasında Venediklerle yenilgiyle sonuçlanan bir deniz savaşı yapılması, 1429'da Ege denizine açılıp Venedik hâkimiyetindeki bazı adaların yağmalanması, karadan kuşatılan Selanik'in denizden abluka altına alınması denizcilik alanındaki çabaların örneklerindedir.¹⁰ Kuruluş döneminde denizcilik alanındaki bu peyderpey ilerleme İstanbul'un fethinin ardından Osmanlı deniz politikalarının daha uzak denizlere yönelmesi ve iç denizlerdeki mücadelenin açık denizlere taşınması nedeniyle ivme kazanmıştı.¹¹ "Sultan-ı berr-u bahr" yani "Kara ve denizlerin sultanı" unvanıyla anılmaya başlayan Fatih Sultan Mehmet, Karadeniz ve Batı Anadolu'daki sahile yakın adaların ele geçirilmesi, ya da İtalya kıyıları ve Rodos'a donanma gönderilmesi gibi ciddi adımlar atmıştı. Fakat yine de XV. yüzyıla gelindiğinde donanma Venedik ve Ceneviz gibi köklü denizci devletlerle rekabet edebilecek kadar büyüyememişti. Nihayet II. Bayezid zamanında sistemli bir deniz politikası oluşturulmuş; donanma oluşturacak hammadde ihtiyacı nedeniyle zengin orman ve maden yataklarına sahip olan Kili ve Akkırman seferlerine çıkılmış, hatta donanma Kilikya seferi sırasında ilk kez bağımsız bir savaş kuvveti olarak kullanılmıştı.¹² II Bayezid döneminde denizcilik alanında en dikkat çeken hamle ise tecrübeli korsanların devlet himayesine alınması ve savaşlarda sahaya sürülmesi olmuştu. Akdeniz'de Osmanlı korsanlığının ortaya çıkması da bu döneme, yani XV. yüzyıl sonlarına rastlamaktadır. Kuruluş dönemi Hristiyan dünya ile olan deniz mücadeleleri sırasında bireysel hareket eden ve organize olmayan Türk korsanları, Osmanlı Devleti'nin güçlü bir şekilde Akdeniz'de görülmeye başlamasıyla devlet donanmasına iltihak etmişlerdi. Osmanlı ordusu sefere çıktığında donanmanın güdümünde hareket eden korsan gemileri diğer zamanlarda bağımsız hareket etmeyi sürdürmüşlerdi. Buna örnek verilebilecek ilk isim Kemal Reis'tir. 1451 yılında, ilk dönem Osmanlı denizciliğinin kalbi olarak görülen Gelibolu'da doğan Kemal Reis hakkında tarihçi Kemalpaşazade "Mevlidi daru'l-guzat Gelibolıydı ki, ol diyarın doğan oğlanları timsah gibi su içinde büyürler, beşikleri ecel tekneleridir..." demektedir.¹³ Korsanlık yapıp, Hristiyan gemilerini vururken 1486 sonunda İspanya'daki Müslüman Ben-i Ahmer Devleti'nin bir elçiyle Osmanlı'dan yardım istemesi üzerine padişah tarafından davet edilip görevlendirilmiş, böylelikle deniz eşkıyalığından Osmanlı

⁹ Özdemir, a.g.t., s. 31.

¹⁰ İdris Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 35.

¹¹ Bostan, a.g.e., s. 24.

¹² Özdemir, a.g.t., s. 32.

¹³ Bostan, a.g.e., s. 24 - 35.

korsanlığına geçiş yapmıştı. Kemal Reis, görevlendirildiği 1487 yılında Endülüs Müslümanlarına gönderilen yardım gemileriyle İspanyol adalarını ve sahillerini vurup düşman donanmasını yenmiş, Malaga'yı yağmalamış, görevini tamamladıktan sonra da henüz Osmanlı bağlantısı olmayan Kuzey Afrika'daki Cerbe, Bicaye ve Bone'yi kendine üs edinip Hristiyan gemilerine saldırmaya devam etmişti. İtalya ve Fransa sahillerinden sonra Balear Adaları ve Malta'ya baskın yapıp pek çok ganimet ve esirle Gelibolu'ya dönmüştü. Hediyelerini Sinan Bey aracılığıyla sultana sunması sonrasında da kendisine ihsanda bulunmuş ve 50 akçe yevmiye ile maaşa bağlanmıştı. Böylelikle ünlü korsan reisi resmi bir hüviyet kazanmıştı.¹⁴ Deniz eşkıyalığından devlet korsanlığına, oradan da reisliğe terfi edilen bu süreçte Osmanlı gemilerine eşlik eden her korsan "gönüllü reis" sıfatına layık görülmüştü. II. Bayezid sonrası Yavuz Sultan Selim'in padişahlığı sırasında Osmanlı himayesine giren Oruç ve Hızır Reislerin Kuzey Afrika'ya yerleşerek, kendilerine katılan korsan gruplarıyla birlikte ederek burada bir üs kurmaları ise devletin denizlerdeki genişlemesine farklı bir yön kazandırmıştı. Özellikle Mısır fethi sonrası Doğu Akdeniz'de otorite tesis etmeyi kısmen başaran Osmanlı donanması, gözünü XVI. yüzyılda büyük bir stratejik öneme sahip olan Kuzey Afrika'ya dikmişti. Zira Akdeniz havzasının geniş bir kısmını içine alan bu bölgeyi kontrol altında tutmak; bölgenin denetimde kalabilmesi, Akdeniz ticaretinin bir nevi kontrol altına alınabilmesi ve Avrupa'daki düşman Habsburglar'a karşı üstünlük sağlanabilmesi adına oldukça önemliydi. VII. Yüzyıldan itibaren Arap emirler tarafından fethedilen Kuzey Afrika toprakları XVI. yüzyıl başlarında İber yarımadasındaki Endülüs Müslümanlarının tedhiş ile kovulmaları sonrasında İspanyol saldırılarına maruz kalmıştı. Bölgedeki Müslüman kabileler arasındaki siyasi çekişmelerden faydalanan İspanyollar, Cezayir kıyılarındaki stratejik yerleşimlere saldırmış ve 1505'te Mersa el-Kebir'in, 1509'da Vehran'ın, 1510'da Bicaye'nin ve Tilimsan'ın hâkimiyetini ele geçirmişlerdi. Bölge halkı ve kabile şefleri de Ege ve Akdeniz'de korsanlık faaliyetlerinde bulunan ünlü Oruç ve Hızır kardeşlerden yardım istemişti. İspanyol donanmasına karşı gayr-i nizami yöntemlerle mücadele etmeye başlayan Oruç ve Hızır Reisler Cerbe adasına yerleştikten sonra Osmanlı hükümdarı Yavuz Sultan Selim'in himayesine girmişler ve aldıkları lojistik destek ile Cezayir şehrini ve onun batısındaki Şerşel'i 1516 yılında geri almışlardı. Devamında "Şerşel ve Cezayir hâkimi" ilan edilen Oruç Reis'in, Tenes ve Tilimsan'ı ele geçirdikten sonra 1518'de İspanyollarla yaptığı bir savaşta hayatını kaybetmesi üzerine liderliğe Hızır Reis geçmişti.¹⁵ Akdeniz'in pek çok noktasından ünlü korsanların Hızır Reis'in sancağı altında toplanmasıyla bölgedeki Türk-Müslüman korsanlığı güç kazanmıştı. Hızır'ı dönemin diğer reislerinden farklı kılan ve lider yapan en önemli unsur Cezayir'de varlığını korsanlığa bağlı olarak sürdüren bir yönetim oluşturmayı başarabilecek kadar

¹⁴ Koloğlu, a.g.e., s. 28-32.

¹⁵ Kemal Kahraman, "Cezayir (Osmanlı Dönemi)", *DİA*, C. VII, s. 486.

yetenekli olmasıydı.¹⁶ Yavuz Sultan Selim tarafından “Hayreddin”, İtalyanlar tarafından “Barba Rossa” olarak anılan bu ünlü korsan, himayesinde olduğu Osmanlı Devleti tarafından 1519 yılında “Cezayir Hâkimi” olarak resmen tanınmış, Yeniçeri ve topçulardan oluşan iki bin kişilik bir ordu ile gerekli mühimmatta Cezayir’e gönderilmişti. Ayrıca Cezayir’e gönüllü olarak gidecek olan levendlere Yeniçerilik imtiyazı ve Anadolu’dan gerektiği kadar asker yazma izni verilmişti. Bu yardımla birlikte hutbenin de Osmanlı padişahı adına okunmasıyla Cezayir, Osmanlı nüfuzu altına girmişti.¹⁷ Batı ve Doğu kaynaklı lakaplarıyla Barbaros Hayreddin olarak tanınan Hızır Reis, ilk zamanlar Cezayir’deki otoritesini kuvvetlendirmiş ve bazı İspanyol adalarını fethetmişti.¹⁸ 1534 yılında ise Kanuni Sultan Süleyman’ın davetini kabul edip İstanbul’a giderek “Cezayir Beylerbeyi” unvanını almış, yeni unvanı kendisine “Kapudan Paşa” olarak Osmanlı donanmasının başına geçmesinin de yolunu açmıştı. Böylelikle bu tarihten itibaren Cezayir doğrudan doğruya bir Osmanlı Beylerbeyliği haline gelmişti.¹⁹ Akdeniz havzasında en az Cezayir kadar büyük öneme sahip olan Tunus ise 1534 yılında ele geçirilmişti.²⁰ Ancak Sicilya ve Tunus arasındaki su yolu hâkimiyetinin Türklere geçmesi durumunda bütün Batı Akdeniz’in tehlikeye girme ihtimali nedeniyle durumu ciddiye alan İspanyolların 1535 yılında yirmi beş bin kişilik bir orduyla Tunus kıyılarına çıkartma yapması sonrası Barbaros geri çekilmek zorunda kalmıştı.²¹ Tunus’un stratejik öneminin en az İspanyollar kadar farkında olan Osmanlı yönetimi ise bölgeden vazgeçmemiş, II. Selim zamanında başına Sinan Paşa ve Kılıç Ali Paşa’nın getirildiği güçlü bir donanma 23 Eylül 1573 tarihinde, İspanyollarla yapılan ve her iki taraftan da yaklaşık on bin kişinin öldüğü kanlı savaşlar sonrasında Tunus fethedilmişti. Böylelikle Tunus’ta Osmanlı Devleti’ne bağlı bir eyalet haline gelmişti.²² Son olarak Kuzey Afrika’da fethedilen bir diğer önemli merkezde imparatorluğa Cezayir ve Tunus’a göre daha yakın olan Trablusgarp olmuştu. Daha önce 1510 yılında İspanyol komutanı Pedro Navarro tarafından ele geçirilen ve idaresi 1530 yılında Malta şövalyelerine verilen Trablusgarp 1545-1546 yılları arasında ele geçirilmeye çalışılmış, ancak başarılı olunamamıştı. Ancak Sinan Paşa’nın Kaptan-ı Deryalığı’nda, meşhur denizci Turgut Reis’in telkin ve yardımlarıyla Trablusgarp, 1551 yılında Malta

¹⁶ Şenay Özdemir, “Barbaros Hayrettin Paşa’nın Kaptan’ı Deryalığında Osmanlı Deniz Seferleri”, *Donanma Komutanlığı 3. Deniz Harp Tarihi Semineri* (haz. Donanma Komutanlığı), Ankara Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi Amirliği, Ankara, 2006, s. 101.

¹⁷ Kahraman, *a.g.m.*, s. 486.

¹⁸ Serhat Kuzucu, “XVIII. Yüzyılda Uluslararası Bir Sorun Olarak Garp Ocakları’nın Akdeniz’deki Korsanlık Faaliyetleri”, *Akademik Bakış*, 165, c. 9, S. 17, Kış 2015, s.168.

¹⁹ Kahraman, *a.g.m.*, s. 486.

²⁰ Andre Raymond, *Osmanlı Döneminde Arap Kentleri*, (çev. Ali Berktaş), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995, s. 2.

²¹ Kuzucu, *a.g.m.*, s. 169.

²² Mehmet Maksudoğlu, “Tunus’ta Dayıların Ortaya Çıkışı”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XIV, Ankara,1966, s. 192-193.

şövalyelerinden alınmıştı. Fethin ardından da Turgut Reis, Trablusgarp Beylerbeyi tayin edilmişti.²³

Görüldüğü üzere Kuzey Afrika topraklarındaki Osmanlı idaresi bölgedeki ünlü korsan reislerinin biati ve üstün savaşçı yetenekleriyle mümkün olmuş, sunulan himaye ve verilen destek ile önce Cezayir, sonra Tunus ve ardından da Trablusgarp Osmanlı topraklarına katılmıştı. 1538 yılında Kapudan Paşa Barbaros Hayreddin'in büyük Haçlı ordusuna karşı kazandığı Preveze Zaferi Akdeniz'deki Türk hâkimiyetini kesinleştirmektedir. Sonrasında Mısır Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa'nın donanmayla Süveyş'ten çıkıp Yemen'i fethetmesi, aynı sene Boğdan seferinde Bender'in alınması mevcut deniz gücünü pekiştirmişti. Öyle ki Osmanlı hükümdarı Kanuni Sultan Süleyman, 1538 tarihli Bender kitabesinde artık "gemiler yürüten bahr-i Frenk u Mağrib ve Hinde" cümleleriyle nitelendirilmektedir.²⁴

Osmanlıların Adriyatik'in ardından Kuzey Afrika sahillerine yönelmesi Akdeniz tarihi açısından önemli gelişmelerin başlangıcı olmuştur.²⁵ Osmanlı-Habsburg çekişmesinde başlarda taşeron olarak kullanılan Müslüman Akdeniz korsanları devamında Osmanlı donanmasına eklenmişti. Elbette bu siyasi ve askeri sistemi idame ettirecek olan düzenin kurulması da çok uzun sürmemiş, Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'tan oluşan üç önemli bölge, belirli aralıklarla fetihlerinin ardından XVI. yüzyılda özel bir idari sistemin tatbik edildiği "Garp Ocakları" adıyla resmîleşmişti.

Ocaklar idari anlamda diğer eyaletlere nazaran daha esnek bir yapıda teşkilatlandırılmıştı. Bunun öncelikli nedeni bölgelerin merkezden çok uzak olması, halkının etnik, sosyal ve dinsel açıdan kozmopolit yapısı ve Hristiyan devletlerle daimi bir savaş halinde olmalarıydı.²⁶ Özellikle bir sonraki yüzyılda Ocak yöneticilerine yarı müstakil yetkiler tanınmış, vergi yükümlülükleri konusunda özel ayrıcalıklar yapılmıştı.²⁷ Salyaneli²⁸ statüsünde olan bu

²³ Atillâ Çetin, "Garp Ocakları", *DİA*, C. XIII, s. 383. Turgut Reis'in Akdeniz'deki faaliyetleri için bkz. Özlem Kumrular, "Turgut Reis'in 1550 Yılındaki Faaliyetleri. Mit ve Gerçek Arasında Bir Denizci Figürü", *Turgut Reis Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu* (27 - 28 Mayıs 2011), Ankara, 2013, s. 58 - 73.

²⁴ Bostan, *a.g.e.*, s. 5.

²⁵ Feridun M. Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, Timaş Yay., İstanbul, 2009, s. 165.

²⁶ Çetin, *a.g.m.*, s. 383.

²⁷ Nitekim Batı kaynaklarında "regence, regency, barbary, regencies, states of barbary" gibi niyabet, cumhuriyet, barbar naiplikler, gibi anlamlara gelen kavramlarla tanınmalarının nedeni de budur. Bkz. Çetin, *a.g.m.*, s. 383.

²⁸ Osmanlı maliyesinde ve taşra teşkilatında yıllık maaş ödemelerini, vergileri toplu bir rakam üzerinden tespit edilen ve buna göre toplanan eyaletleri ifade eder. Salyaneli eyalet, tımar sistemi uygulanmayan idari bölgelerde eyalet vergilerinin doğrudan doğruya merkez için toplandığı, mahalli harcamalar için gerekli para ayrıldıktan sonra kalanın merkez bütçesine aktarıldığı bir sistemdi. Mali bakımdan salyane ile idare edilen eyaletlerdeki beylerbeyi, sancak beyi ve diğer görevlilerin maaşı, başında buldukları eyaletin hazinesinden kanunnamelerde belirtildiği

eyaletlerde her Ocak kendi masraflarını ayırdıktan sonra devlet hazinesine yirmi beş bin altın gönderir, iki-üç senede bir padişaha tropik hayvanlardan, değerli madenlere kadar pek çok hediye takdiminde bulunur, buna mukabil de Kapudan Paşa vasıtasıyla tersaneden gemi levazımı, top, barut ve hatta gemi tedarik ederdi.²⁹ Garp Ocakları; Balkan, Anadolu, Suriye, Mısır gibi topraklardakilerin aksine birer üretim ve gelir kaynağı değildi. Ancak İmparatorluğun ve İslam dünyasının ileri karakolları sayılıyorlardı. Savaşlara katılmalarının yanı sıra Akdeniz'deki ticaret ve hac yolculuğu amaçlı deniz ulaşımının güvenliğini sağlıyorlar, bu yönleriyle de büyük bir stratejik değer olarak görülüyorlardı.³⁰

Her bir Ocağın kendine ait donanması ve yardımcı güç olarak kendilerine bağlı korsan grupları vardı. En güçlü ve büyük donanma Cezayir'e aitti. Ocak mensubu denizciler ve yerel korsanlar sahil kesimlerinde ve limanlarda oturur, yeniçerilere karışmaz, ayrı bir ocak halinde mesleklerini icra ederlerdi. Ancak Ocak donanmaları Osmanlı donanmasının bir parçası olarak kabul edilir, her denizci de Kapudan Paşa'ya bağlı olduğunu bilirdi.³¹ Savaşlarda Sultan, Ocak gemilerine tarafından atanan kaptanlar, Ocaklara bağlı korsan gemilerinin ortaklaşa çıkacakları seferlerin liderliğini yaparlardı. Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'ta birer tane olan bu kaptanlar sefere çıktığında bütün korsanlar bunları izlemek ve emirlerini dinlemek zorundaydılar.³² Korsanlık ile uğraştıkları için deniz savaşlarında çok usta olan bu Ocaklar, Osmanlıların bütün Akdeniz muharebelerinde Osmanlı donanmasının yanında yer alırlardı. Gerektiği zaman bu üç ocağa ilkbaharda donanmaya katılmaları için padişah tarafından ferman gönderilir, onlar da derhal güçleri oranında kadırga ve kalyonlarıyla sefere katılırlardı. Ocak korsanları, Hristiyan donanmalarıyla ya da ticaret gemileriyle her an çarpışma ihtimali olduğu daima saldırmaya hazır bir şekilde tetikte dururlar, bu yüzden de askeri tertibe büyük önem verirlerdi. Gemilerde top bulundurmalarının yanı sıra korsanlar kılıç, ok, arkebüz (doldurmalı tüfek), arbalet, nacak ve mızrak gibi klasik savaş aletleri kullanırlardı.

Donanmanın yanında yer aldıkları savaşlardan elde edilen ganimetlerin ve sultanın cömertçe sunduğu ihsanların yanı sıra Garp Ocaklarının en önemli

miktarda nakit olarak salyane adı altında ödenir, kalan miktar irsaliye olarak hazineye gönderilirdi. Bu eyaletler Cezayir, Tunus, Trablusgarp, Mısır, Yemen, Habeş, Basra, Lahsa ile bazı sancakları hariç Bağdat, Cezayir-i Bahr-i Sefid ve Halep idi. Bkz. İdris Bostan, "Salyane", *İslam Ansiklopedisi*, C. 36, s. 59-60.

²⁹ Kuzey Afrika'daki Ocak idaresi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Seydi Vakkas Toprak, "Osmanlı Yönetiminde Kuzey Afrika. Garp Ocakları", *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, C. 22, Bahar 2012, s. 233.

³⁰ Koloğlu, *a.g.e.*, s.135.

³¹ Çetin, *a.g.m.*, s. 385.

³² Gürkan, *a.g.m.*, s. 196.

gelir kaynağı bir ticaret merkezi olan şehirlerindeki gelirlerinin ya da Afrika prensliklerinden aldıkları haraçların (genellikle değerli maden ya da köle) yanı sıra Akdeniz'deki korsanlık faaliyetleriydi. Ocaklar arasındaki hiyerarşik yapılanmada en muteber kabul edilen Cezayir Ocağı, XVI. yüzyılda dalgakıran adı verilen coğrafi savunma aygıtlarıyla, deniz feneriyle ve eski ama sağlam surlarıyla korsanlar için bir cazibe merkezi haline gelmişti.³³ Korsanlık Cezayir'de şerefli ve karlı bir geçim kaynağı ve aynı zamanda rahat bir emeklilik şansı olarak görülüyordu. Ayrıca korsanlar Cezayir'de korunma ve iase gibi temel ihtiyaçların ötesinde kalafatçı, dökümcü, marangoz gibi bir geminin elzem ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikli iş gücüne; yelkenlerini, küreklerini, talan ürünlerini satabildikleri faal bir piyasaya, yeni tayfalara ve küreğe oturtmak için kölelere sahip olabiliyorlardı. Kanlı ve kârlı baskınlar sonrasıysa Braudel'in ifadesiyle; *"Cezayir'de reisler her sefer dönüşünde, kentteki konaklarında veya dünyanın en güzel bahçelerine sahip Sahel'deki villalarında herkese açık şölen sofralarında şenlik düzenliyorlardı."*³⁴

Garp Ocaklarının korsanlık faaliyetleri genel olarak İspanya kıyılarını tehdit ediyordu. Bu durumun altında yatan en önemli etken şüphesiz Cezayir'e olan yakınlığıydı. Öyle ki İspanya'nın sahilleri çok açık havada Cezayir'in doğu sahillerinden görülebilecek kadar yakındı.³⁵ Yakınlığın yanı sıra saldırıları tetikleyen önemli unsurlardan birisi de Endülüslü Müslümanlara uygulanan baskı politikasına karşı alınmak istenen intikamdı. Neticede İspanya'dan kaçan pek çok Müslüman (Genel olarak Arap kökenliler), Kuzey Afrika'ya sığınmıştı. Bölgeden kovulan Müslümanlar, Ocaklardaki korsanlık faaliyetlerine dâhil olmuşlar, bölgeyi tanumaları, rehberlik yapabilmeleri, konuşulan dile hâkim olmaları ve istihbarat verebilecek akrabalarının, dostlarının, tanıdıklarının olması nedeniyle korsan gemilerinin değerli personellerinden biri haline gelmişlerdi. Kumrular'ın ifadesiyle; *"Müslümanların İber yarımadasından kovulmalarından sonra korsanlık bir bakıma bu Müslümanların haksız yere yarımadadan kovulmalarına verdikleri sert bir cevaptı."*

Ocak merkezli İspanya'ya yapılan korsan saldırılarından binlercesi arasından birini seçip somut bir örnek verecek olursak 1543 yılında Türk donanmasına ait 26'sı kadirge olmak üzere 50 gemi İspanya kıyılarına yaklaşmış ve 200 kadar korsanla Valencia ile Katalonya bölgelerine yavaşmışlardı. Birkaç ay içerisinde sürekli yer değiştirerek pek çok sahil kasabasını ateşe vermişler, bahçeleri ve kasabaları yağmalamışlardı. Bu saldırılar sırasında Loyoso'yu da es

³³ Nasırüddin Saidüni, "Cezayir (İslamiyet Öncesi ve İslami Dönem)", *DİA*, C.VII, s. 485.

³⁴ Braudel, *a.g.e.*, s.150.

³⁵ Korsan saldırıları nedeniyle İspanya kıyılarındaki birçok yerleşimde gözetleme kuleleri yapılmıştı. İşaret ve sinyalleri bir uyarıcı aracı olarak kullanan, en uzak yerlerde dahi organize olabilmek için gündüzleri duman geceleri de ateş aracılığıyla haberleşmişlerdi. Ayrıca savunma amacıyla nüfusu artırma ve yerleşimleri kalabalıklaştırma yoluna da gidilmişti. Bkz. Özlem Kumrular, "16. Yüzyılda Türk ve Mağripli Korsanlar (Mağripliler Karaya Çıktı)", *Toplumsal Tarih*, S. 160, Nisan 2007, s. 20.

geçmemişler ve buradaki yağma üç gün sürmüştü. 1500 çuval un, çok miktarda zeytinyağı, kuru üzüm, incir, Tramarın bademi, 200 testi şarap almuşlar ve taşıyamadıkları her şeyi tahrip ederek kullanılamaz hale getirmişlerdi. Böylelikle hem hasar vererek maddi anlamda zarar vermişler hem de korku salarak psikolojik üstünlük sağlamışlardı. Pek çok İspanyol vesikasında ve edebi eserinde kötü şöhretleriyle anılan Ocak korsanlarının bu tarz hızlı ve acımasız baskınları “*zehirli sarmaşık gibi dört bir yanı sardılar*” cümleleriyle betimlenmişti.³⁶

Ocaklardaki Osmanlı korsanları Akdeniz’e kıyısı olan ve gezindikleri sularda ticaret yapan ülkelerin gemisine el koymuşlar, yerleşim yerlerini basmışlar, Avrupalı şöhretli amiralleri yenilgiye uğratmışlardı. Bu tehlikeli mücadeleler sırasında ise pek çok askere ihtiyaç duyulmuştu.³⁷ Kendi iç dinamiğinde özerk bir yönetime sahipken başlarda askeri konularda payitahta bağlı kalan Ocakların ilk zamanlarda düzenli bir ordusu bulunmamaktaydı. Askeri güçlerin büyük bir kısmı Osmanlı Devleti tarafından sağlanıyor, iki üç yılda bir merkezden Yeniçeriler ve levendler bu bölgeye gönderiliyordu. Kuzey Afrika’daki Yeniçerilerin ve levendlerin temel üç vazifesi bulunmaktaydı. Kenti korumak, vergi toplamak ve yağma yapmak, ayaklanmaları bastırmaktı. Kenti korumak diğerlerine nispeten kolay bir görevdi. Çölleri aşmanın fiziksel tahribatı nedeniyle vergi toplamak en zor kabul edilen vazifelerdendi. Ayaklanma bastırmak veya korsanlık faaliyetleri ile yağma yapmak ise en çok kazanç sağlayan faaliyetti. Gerek ele geçirilen gemilerden gerekse limanlara yapılan baskınlardan paylarına düşen hisse, maaşlarının kendilerine sunamadığı lüks yaşamı elde etmelerine olanak veriyordu. Ancak bu son görev diğerlerine göre ölüm riski en fazla olandı. Levendler daha kıvrak hareket edebilmek adına zırh veya benzeri koruyucu şeyler giymeden çıplak vücutla savaşıyorlar bu da onları büyük oranda savunmasız bırakıyordu.³⁸ Ayrıca kadirgalarda yer alan toplar da savaşlar sırasında denizcilerin yaşam şansını düşürüyordu. Birliklere bağlı askerlerin pek çoğunun çarpışmalarda ölmesi ve Ocaklarda zamanla Yeniçeri Ocağı’na benzer bir askeri yapı oluşturulması üzerine, merkezden Yeniçeri gönderme işi peyderpey durdurulmuştu. Ocakların insan kaynağı arayışında ise Yavuz Sultan Selim zamanında ocağın ihtiyacına göre Anadolu, Rumeli ve adalardan yeni asker yazma ve bunları Garp Ocaklarına getirterek yetiştirme usulü zamanla yaygınlaştırılarak çözüm bulunmuştu.³⁹ Söz konusu yetiştirilecek gözü kara levend ve korsan adayları ise Arapların, Berberilerin, istisnai olarak Hristiyan denizcilerin ve mühtedilerin yanı sıra ağırlıklı olarak Batı Anadolu kıyılarından ve Ege adalarından toplanan Türklerden seçilmişti.

³⁶ Kumrular, *a.g.m.*, s. 17 - 24.

³⁷ Alper Uygur, *Bizim Korsanlar Akdeniz’i Köpürten Osmanlı Leventleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 21-23.

³⁸ Koloğlu, *a.g.e.*, s. 54.

³⁹ Çetin, *a.g.m.*, s. 384.

Batı Anadolu Menşeli Akdeniz Korsanları

Jeopolitik ve sosyo-ekonomik koşullar kıstas alındığında Akdeniz'i bir bütün olarak değerlendirmek gayet güçtür. Ancak yine de korsanlık konusunda Doğu Akdeniz'in de en az Batısı kadar eski bir tecrübeye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Batı Anadolu kıyıları, adaların ve anakaraların girintili çıkıntılı, vahşi ve genellikle karayolundan ulaşılması son derece güç bir coğrafi yapıya sahip olması nedeniyle daima korsanlar için ilgi duyulan bir alan olmuştur. Zira bu fiziki özellikleri bölgeyi korsanlar için sayısız güvenli barınağın ve uygun pusu noktalarının olduğu bir yere dönüştürüyordu. Ünlü denizci Piri Reis, Ege kıyılarını anlatırken deniz levendlerinin eksik olmadığı Batı Anadolu özelinde Sığacık Limanını ve korsanlar açısından tercih sebebinin şu cümlelerle dile getirmekteydi:

"...Mezkûr köy Aydın sancağına mensubdur. Ve ba'de işbu yerden ta Kesri kenarlarına varınca deniz kenarları alçak ve denizi yufka sudur.. Amma işbu tarikde Kumkısığı derler, alçak hem sığlı yerlerdir... Su biraz miktardır gemiler gizlenirler. Yani harami levendi kayıkların gizlenirler... Amma dururlar, demür yerleridir. Ve Kesri'nin gündoğusu, Ilıca önünde bir adacık vardır, ol adacığın küçük gemilere günbatısı emin eyü yataktır..."⁴⁰

Bölgede korsanlığın yoğun olmasının coğrafi koşullarla açıklanabilecek bir diğer nedeni de Doğu Akdeniz'de var olan hatırı sayılır nüfusun ve bunun beraberinde getirdiği ticari etkileşimin varlığıydı. İskenderiye'yi Rodos ve Kıbrıs üzerinden Batı'ya yani Venedik ticaret güzergâhına bağlayan yol Doğu Akdeniz korsanları için oldukça iştah açıcıydı. Ayrıca Mısır, Anadolu sahili, Selanik, Eğriboz ve Mağrip ile Mısır arasındaki gidiş gelişler de bölgeyi korsanlar açısından oldukça çekici bir av bölgesi haline getirmişti.⁴¹ Üstelik Ege Denizi'nin doğu havzasının coğrafi durumu ve o dönemin gemi teknolojisi sürekli aynı yolların kullanımını zorunlu kılıyordu ve bu durumda korsanlar için zahmetsiz pusulara ve yağmalara imkân veriyordu. Söz konusu elverişlilik nedeniyle de bu coğrafyada Orta Çağ boyunca mevcudiyetlerini sürdüren Hristiyan korsanların yanı sıra Batı Anadolu kıyılarındaki Türk korsanlığı da, Osmanlı donanması henüz Akdeniz sularında korku salmadan önce faaliyet gösteriyordu.

Malazgirt savaşı sonrası Anadolu'nun Batı kıyılarına dek ilerleyen Türkler burada hızla deniz faaliyetlerine başlamıştı. 1085'te İzmir ve civarını fetheden Çaka Bey 40 parçadan oluşan donanmasıyla Midilli, Sakız, Sisam, Rodos gibi stratejik bazı adaları fethetmiş ve denizlerde Bizans'a karşı bir tehdit

⁴⁰ Mustafa Cezar, *Osmanlı Tarihinde Levendler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, s.123

⁴¹ Nicolas Vatin, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar (Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık)*, (çev. Tülin Altınova), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2004, s.73.

unsuru olarak ortaya çıkmıştı. Sonrasında Selçukluların Karadeniz ve Akdeniz’de kurdukları tersaneler ve donanmalarla da süregelen deniz akınları, kıyılarda kurulan beylikler zamanında bir kademe daha ilerlemişti. Usta ve gözü pek denizcileri bulunan Aydınogullarının ve güneyindeki Menteşeoğullarının Ege kıyılarındaki seferleri Batı kaynaklarında korsanlık olarak kaydedilmişti.⁴² Özellikle Aydınoglu Gazi Umur Bey’in 300-400 gemiden oluşan donanması; Kıbrıs’a, Girit’e, Ege sahillerini Venediklilerden korumak için Bozcaada ile Sakız Adası’na ve Gelibolu’ya sefer düzenleyecek kadar güçlenmişti. Hristiyan korsanlığına karşı bir hamle olarak varlığını sürdüren bu Müslüman deniz teşkilatlanması, küçük bir kara beyliği olarak kurulan Osmanlıların hâkimiyeti sonrası da varlığını devam ettirmişti. Bu bağlamda Osmanlı denizciliğinin XIV. yüzyıl başlarına kadar giden bir Batı Anadolu deniz gaziliği geleneğine dayandığını söylemek yanlış olmaz.⁴³ Zira benzer şekilde Gelibolu Tersanesini ve donanma üssünü yaptıran Yıldırım Bayezid zamanında bazı Osmanlı gemileri Hristiyanlara ait Ege adalarına karşı korsanlık olarak sayılabilecek saldırılar düzenlediği bilinmektedir.⁴⁴ Kısaca denizcilik konusunda kadim bir tecrübeye sahip olan Batı Anadolu, topraklarından Müslüman veya gayrimüslim pek çok korsan çıkarmıştı. XV. ve XVI. yüzyıllara geldiğinde çoğunluğu Batı Anadolu’da olmak üzere korsanlara açık üs ya da sığınak ve pazar olarak nitelendirilen yerler Hristiyanlar için Rodos, Thasos, Skyros, Skiathos; Müslümanlar içinse Foça, İzmir, Seferihisar, Milet, Antalya ve Eğriboz’du.⁴⁵ Bahsi geçen coğrafi alanda faaliyet gösteren korsan reislerinin emrinde yağmalar yapan dinamik Batı Anadolu gençleri, Aydın ve Menteşe sancaklarında devamlı surette faaliyet gösterilen korsan gemilerine tayfa olmanın yanı sıra Garp Ocaklarının da insan kaynağını oluşturmuşlardı.

Garp Ocaklarının varlıklarını devam ettirebilmeleri, her savaşta sayıları büyük ölçüde azalan yoldaşların yerine yenilerinin gelmesiyle olasıydı. Hemen hemen her sene bu ocaklara; emekli olan, esir düşen, ölen ya da sakat kalanların boşalttıkları kadrolara İzmir’deki Cezayir Hanı’ndan bir kaç bin genç gönderilirdi. Elbette bölgeden asker toplanılması ancak sultanın iradesine bağlıydı. Cezayir Ocağı’nın muhafazası için maaşları ve masrafları ocak tarafından karşılanmak üzere İzmir, Aydın, Sığla, Saruhan ve Menteşe Sancaklarından zor kullanmadan sadece istekli olanlardan gönüllü asker toplanılması konusunda İstanbul’dan izin istenmekteydi.⁴⁶ İstenen izin sonrası reyaya baskı uygulanmaması, taşkınlık yapılmaması ve hanelerden zorla nefer toplanmaması konusundaki uyarıların ardından olağanüstü bir durum yoksa

⁴² Cezar, *a.g.e.*, s. 171.

⁴³ Bostan, *a.g.e.* s. 13-14.

⁴⁴ Cezar, *a.g.e.*, s. 171.

⁴⁵ Vatin, *a.g.e.*, s. 72.

⁴⁶ *Osmanlı Belgelerinde Cezayir*, (Proje Yöneticisi. Yusuf SARINAY), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No. 115, Ankara, 2010, s. 72 ve 106.

izin verilir, ardından da levend toplanılacak yerlerdeki kadı, voyvoda, kethüda, yeniçeri serdari ve iskele emini gibi mahalli idarecilere gönderilen hükümlerde, Ocak reislerine yardımcı ve göz kulak olmaları emredilirdi. Alınan ferman sonrası “*Ocak kâhıyası*” adı verilen sorumlular Denizli, Aydın, Manisa İzmir, Balıkesir illerinden eli silah tutan sağlıklı ve dayanıklı çiftçi/göçebe gençleri toplamak için dört bir yana tellallar çıkarırlardı. Davullar eşliğinde bayraklar açılır, “*terlemeden para kazanmak - solumadan can vermek isteyenler, ana babasına darılmış olanlar bayrağımız altına gelsin*” denilerek duyuru yapılır ve gemileri dolduracak kadar levend kaydedildikten sonra yola çıkılırdı. Levendlerin yanı sıra Batı Anadolu’ dan veya adalardan türeyen reisler de Ege kıyılarında yaptıkları “*Firkate*” ve “*Karamürsel*” gibi gemilere doldurdukları bu gözü pek korsan adaylarının bir kısmıyla denize açılırlar ve Hristiyan ticaret/yolcu gemilerini ele geçirip Kuzey Afrika kıyılarında ki üslerine geri dönerlerdi.⁴⁷ Adli suçlara karışanlardan, kabadayılardan, macera peşinde koşanlardan, çift bozanlardan, işsiz ve topraksız köylülerden, ya da servet ve şöhret kazanmak isteyen gençlerden oluşan bu Ocak yoldaşları bahsi geçtiği üzere kimi zaman şehir korumasında kimi zamansa deniz savaşlarında kullanılırlardı. Ancak önemli bir husus vardı ki Yeniçeri Ocağının aksine Garp Ocaklarındaki levendler için Türk kökenliler tercih edilmiş, bu bağlamda da Batı Anadolu Ocak reisleri için daima gözde bir demografik kaynak olmuştu. Nitekim askerler için Ocaklara yapılan kışlalarda tutulan kayıtlarda, oda üzerlerindeki isimlerde ve maaş defterlerinde isimlerinin öncesine yazılan Kazdağlı, Bayındırlı, İzmirli, Akşehirli, Manisalı, Bergamalı gibi aitlik belirten yer adları da bu iddiayı destekler niteliktedir. Türk unsurunun öncelikli tercih sebebi olmasının en önemli nedeni şüphesiz Hristiyan iken din değiştirip Müslüman olan ve Avrupalılar tarafından “*Türk*” diye anılmaya başlayan mühtedi durumda ki Ocak savaşçılarına karşı etnik bir denge arayışıydı. Zira Ocak hiyerarşisi başarılı olan askerin en üste çıkması konusunda bir engel tanıımıyordu ve bu dikkatle kontrol edilmesi gereken bir durumdu. Bu durumu Kavas, Aziz Samih İlter’in cümleleriyle şu şekilde dile getirmekteydi; “*Cezayir yeniçerisi olmak için başka bazı evsafa beraber Türk olmak şarttı. En aşağı yeniçeri ahalinin en büyüğünün üstünde yer tutardı.*”⁴⁸

Batı Anadolu topraklarından Ocaklara asker sevkıyatı -kimi buhran dönemlerinde aksamalar olsa dahi - birkaç yüz yıl boyunca aralıksız devam etmişti. Ancak bilinen bir gerçek vardı ki Garp Ocaklarının en önemli özelliği, çok genç yaşlardaki yoldaşların ölüm yüzdelerinin normalin pek üstünde olmasıydı. Nitekim Cezayir Hanı’ndan toplanan levendlerin 7/10’u deniz savaşlarında ölür, 2/10’u sakat kalır, yalnızca 1/10’u sağlıklı ihtiyarlığa

⁴⁷ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celâl İsyânları*, İstanbul. Cem Yayınevi, 1995, s. 144.

⁴⁸ Ahmet Kavas, “Kuzey Afrika’da Bir Osmanlı Nesli. Kuloğulları”, *Osmanlı Araştırmaları XXI*, İstanbul 2001, s. 32.

erişebilirdi.⁴⁹ Bunların dışında esir düştükten sonra küreğe vurulanların, düşman zindanlarında çürüyenlerin ya da esir pazarlarında satılanların sayısı da azımsanamayacak derecede çoktu. Ancak yine de Garp Ocaklarından Ege kıyılarına gemilerle gelen reislerin bayrak açıp adam toplamasında aksama yaşanmaz, Cezayir Hanı gönüllü korsan adayları tarafından hiç boş bırakılmazdı. Bu noktada Koloğlu'nun; *"Bunu bile bile pek çok delikanlının köylerini, kulübelerini, sabanlarını bırakıp Orta Anadolu'dan kıyılara inerek, İzmir'de, Antalya'da, Mora ve Ege kıyılarında, Kıbrıs'ta, Kahire'de, Trablus'a, Tunus'a ve Cezayir'e gidecek gemiler gözlemelerinin sebebi ne olabilir?"*⁵⁰ sorusu dikkat çekicidir. Şüphesiz ki buna verilebilecek en genel cevap -hangisinin öncelikli olduğu tartışma konusu olsa da- maddi ve manevi tatmin duygusudur.⁵¹ Öncelik olarak levendlerin manevi tatminini ele alacak olursak Kuruluş döneminden itibaren *"gaza ve cihad"* paradigmaları, savaşa katılımda bir itici güç oluşturmuş, pek çok dervîşi, Türkmen'i ve kendi halindeki Müslüman köylüyü Rumeli topraklarına sevk etmişti. Şüphesiz *"dârü'l-islâm"* dan *"darü'l-harp"* a yani *"küffara karşı"* girişilen bu mücadelenin açık denizlerdeki yansıması da XVI. yüzyıl tarihçisi Selaniki'nin ifadeleriyle; *"küffâr-ı hâksâr üstüne gâh u bî-gâh cihâd u gazâda olan beâm korsan ve kurnâz levend tâifesi"* nitelemeleri ve bu surette korsanlığın *"deniz gazisi"* sıfatıyla dinsel perspektifte meşrulaştırılması ile gerçekleşmiştir.⁵²

Bu boyutun beraberinde *"ganîmet"* fikrinin iştah açıcılığını da yabana atmamak gerekir elbette. Baskınlar sonrası yağmalanan mallardan, mücevherlerden, kumaşlardan, altınlardan, esir satışlarından veya fidye gelirlerinden hiyerarşik konumlarına göre aldıkları payın yanı sıra, bir yerleşim vurulduğunda gemiye getirdikleri Hristiyan esir başına reis ve yatırımcılardan iyi miktarda para alırlardı. Düşman gemisine ilk ayak basan levend de hoşuna giden esirlerden -çok değerli/önemli olmamak kaydıyla- birini seçebilir ve böylece cesaretinin de ödülünü almış olurdu.⁵³ Ayrıca ganîmet ve maaş dışında Ocaklar, mensuplarının iş kurup ticaret sayesinde para kazanmalarına da olanak sağlıyordu. Parasını meşru yollardan dilediği gibi işletmesi veya çağrıldığı savaştan kaçmaması koşuluyla bir Ocak levendinin dükkân açması, berberlik, kunduracılık, demircilik, kahvecilik gibi işler yapabilmesi ve kazancını devam ettirebilmesi söz konusuydu. Esirlere özgürlüklerini

⁴⁹ Orhan Koloğlu, *"İstanbul Leventleri Sefere Çıkamayınca Şehri Vurdular"*, *Atlas Tarih*, S. 13, Haziran - Temmuz 2012, s. 37.

⁵⁰ Koloğlu, *a.g.e.*, s.105-116.

⁵¹ Batı Anadolu'dan gelen levendlerin bir kısmının korsanlığa veya kara eşkıyalığına elverişli olması ya da ganîmet tutkusu ile bölgeye akın etmesi bölgenin bir başıbozuk yuvası olduğu sonucunu çıkarmamalıdır elbette. Zira Ocaklarda bu denli müsella ve dinamik unsuru zapt edebilmenin tek yolu reisler tarafından denetlenen katı bir disiplin ve sertlikti. Ayrıntılı bilgi için bkz. Orhan Koloğlu, *"Garp Ocaklarında Anadolu Delikanlıları"*, *Tarih ve Toplum*, Sayı 32, 1986, s. 29.

⁵² Kuzucu, *a.g.m.*, s. 173.

⁵³ Gürkan, *a.g.m.*, s. 195-196.

kazanmaları için borç verme, gemi sahipleriyle ortak ticarete girme, işletmeciliğini bir Hristiyan'ın yapması koşuluyla meyhane açma ya da pazarda kumaş ticareti, Ocaklarda rastlanan şeylerdi. Çoğaltılabilecek örneklerden görüldüğü üzere Ege köylerindeki fakir bir rençper ya da ırgat çocuğunun servete ve şöhrete ulaşmasının, hatta idari amir olabilmesinin en kolay yollarından birisi Garp Ocaklarına katılmaktı. Koloğlu'nun ifadeleriyle *"postu savaşlarda deldirmeyen, ya da çalışamayacak kadar sakat kalanların dışındakilere iki ufuk daima açık kalırdı: Ya politikayı severler, yüksek yöneticilik görevlerine yönelirler, üne kavuşurlardı; ya da, ticaretlerini geliştirir, para toplar, rahat bir yaşam kurarlardı."*⁵⁴ Bir gencin İzmir'deki Cezayir Hanına gidip seçilerek ya da korsanlık yaparken Ocaklara biat ederek deniz eşkıyalığından reisliğe nasıl yükselebileceğini, tarihçi Gelibolulu Mustafa Ali, şu cümlelerle anlatmaktadır:

*"Deniz yüzünün leventleri, Trablusgarp, Tunus ve Cezayir-i garp yöresinin yağmaya düşkün gemicilerinin çoğu Kazdağı (Edremit yakınında) Türklerinden çıkar.. Önce işe sandalla başlarlar... Rençber gemilerini basıp zengin olma yolunu tutarlar... Giderek o sandal kendilerini taşımaz olur. Kadırgadan küçücek, firkateynden büyücek bir gemi bahasına yetecekleyin paraya sahip oldukları ve zenginleştikleri kesinleşir...O zaman adalarda bir gemi yaparlar, tamam olur olmaz içine katılırlar, çekilip Cezayir-i garp yöresinde kışlayan levent kapudanlarına varırlar, peşkeş çekerler ve kulluklarını bildirerek onlara bağlanmak şerefine ererler. İmdi bu kerteye geldikten sonra artık Müslümanlara, tacirlere ve haraç veren kâfirlere ilişmezler... Gerek Hayrettin Paşa adındaki Barbaruça, gerek Salih Paşa ve Turgutça hep bu yoldan ortaya çıkmışlardır... İlk yol kesmekle, ikincisinde korsanlıkla, üçüncüsünde gerçekten kalyataya sahip olarak reislik denen kahramanlıkla başkalarına üstün gelerek yükselmişlerdir."*⁵⁵

Tarifi verildiği üzere Osmanlı hiyerarşik sisteminde denizciler için basit bir deniz eşkıyasıyken, reisliğe hatta Kapudan Paşalığa yükselme imkânı her daim vardı. Ancak XVII. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Osmanlı donanmasının Akdeniz sularında kazandığı görkemli zaferler gerilerde kalmaya başlamıştı.

Batı Anadolu'nun Garp Ocaklarından Kopuşu

1571 İnebahtı Savaşı, Akdeniz'deki büyük donanmaların karşılaştığı son deniz meydan savaşı görünümündeydi ve bu tarihten sonra Müslüman Türk dünyasıyla Hristiyan dünyası arasında resmîyet kazanmamış bir barışa varılmıştı.⁵⁶ Ortaya çıkan boşluk ise Akdeniz korsanlığının göz kamaştırıcı bir şekilde yükselişini sağlamıştı.⁵⁷ Söz konusu yükselişin, merkeze oldukça uzak olan Kuzey Afrika'ya yansıması ise, Ocakların askeri ve iktisadi alandaki

⁵⁴ Koloğlu, a.g.e., s. 105.

⁵⁵ Koloğlu, a.g.e., s. 58-60.

⁵⁶ Bostan, a.g.e., s. 112.

⁵⁷ Braudel, a.g.e., s. 146-147.

zayıflama nedeniyle İstanbul'un sözünü eskisi kadar dinlememesi ve yasaklarını peyderpey çiğnemesi şeklinde gün yüzüne çıkmıştı. Bunun ilk tezahürü Beylerbeyinin nüfuzunun azalmasıyla 1591 yılında Tunus Ocağında divan toplantısını basan Yeniçerilerin kendi aralarından seçtikleri "Dayı" unvanı verilen askeri reisi iktidara taşınmalarıydı.⁵⁸ Tunus'un ardından Cezayir'de 1671 yılında "Dayı İdaresi"ne geçmişti. Böylelikle Ocakların özerk bir kisveye bürünmelerinin önü açılmış, arkası kalabalık Yeniçeriler Dayı olmuştu. Bileği sağlam olanın lider olabildiği bu sistem yüzünden de Ocaklar sık sık kanlı darbelere şahit olmuştu. Yarı bağımsız sayılabilecek bu yeni yapı Sultan namına para bastırmaya ve hutbe okutmaya devam etmiş, Sultan da Ocaklılar tarafından seçilen dayıya ferman ve hil'at göndererek görevini tasdik etmişti. Merkezden atanan valilerin bölgede artık pek nüfuzu kalmamıştı ancak daha ciddi bir sorun vardı ki Ocakların en önemli geçim kaynağı olan korsanlık değişen dünya şartlarında artık Osmanlı idaresini de rahatsız etmeye başlamıştı.

Osmanlı Devleti de kuruluşundan beri Hristiyan devletlere verdiği imtiyazları ve imzaladığı ticari anlaşmaları bir siyaset aracı olarak görürdü. Hükümdarlar verdikleri ahidnamelerle anlaşma yapılan Hristiyan ticaret gemilerinin bir nevi Osmanlı garantörlüğünde serbestçe Akdeniz sularında gezinebilmelerini güvence altına alır, gemilerde bulunan tüccarlar ve yolcuların can/mal güvenliği konusunda da taahhüt verirdi. Zira kaidelere göre bir devletle savaş durumu ortadan kalktığında korsanlık kendiliğinden meşruluğunu yitirirdi Ancak devletin zayıflamaya başlamasıyla ganaim ve sultana sadakat arasında kalan Ocak korsanlarının asi bir tutum takınabildikleri de görülmektedir. Nitekim XVI. yüzyılda dahi Osmanlı hükümdarlarının yabancı devletlere verdikleri ahidnamelerin korsanlar tarafından çiğnendiği bilinmektedir.⁵⁹ Ortada olan bir gerçek vardı ki Ocakların varlığını sürdürebilmesinin en temel yolu korsan yağmalarıydı. Havanın yumuşaması sonrası seyr-ü sefer mevsiminin başlangıcı ile yola çıkan gemilerin elde edecekleri ganimetler bu eyaletler için büyük önem taşımaktaydı. Törenlerle uğurlanan gemiler Gürkan'ın ifadesiyle; "XV. ve XVI. yüzyıllarda şaha kalkan Hristiyan şehirlerine karşı Kuzey Afrika limanlarının tek atımlık barutları varsa, bu korsanlıktır. Onun getirdikleri olmasa Cezayir, Tunus, Cerbe, Trablus ufak birer kasaba haline gelirlerdi. Bunlar halklarını doyurmak için korsanların ele geçirdiği buğdaya muhtaçtırlar."⁶⁰

⁵⁸ Mehmet Maksudoğlu, "Tunus'ta Hâkimiyetin Dayılardan Beylere Geçişi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XV/1, s. 174. K. Kahraman, *a.g.m.*, s. 487.

⁵⁹ İdris Bostan, "Osmanlılarda Deniz Sınırı ve Karasuları Meselesi", *Türkler ve Deniz Sempozyumu*, (Editör. Özlem Kumrular), 6-7 Ekim İstanbul, 2005, s. 33-34. Bülent Arı, "Akdeniz'de Korsanlık ve Osmanlı Deniz Hukuku", *Türkler ve Deniz Sempozyumu*, (Editör. Özlem Kumrular), 6-7 Ekim İstanbul, 2005, s. 287-288.

⁶⁰ Gürkan, *a.g.m.*, s.194.

Ocak korsanları artık sultanın buyruğuna rağmen sık sık İngiliz ve Venedik gemilerine saldırmaya başlamışlardı. Bu durum Osmanlı yöneticilerini uluslararası arenada çok zor durumda bırakıyordu. Zira Osmanlı Devleti eskisi kadar güçlü değildi ve uluslararası baskılar artık daha ciddiye alınır durumdaydı. Öyle ki Fransa, İngiltere, Napoli, Venedik, İsveç ve Avusturya gibi Avrupalı Devletler Akdeniz’de rahat ticaret yapmak için artık Osmanlı Devleti ile yetinmiyor, Ocaklarla da ayrıca seyr-ü sefer anlaşmaları imzalıyordu.⁶¹ Garp Ocakları XVII. yüzyıldan itibaren belirli bir ideoloji gözetmeden fırsatını bulduklarında her ticari gemiye saldırır hale gelmişler, yaklaşık 200 sene boyunca pek çok İngiliz, Amerikan⁶², Avusturya, Fransız gemisi Ocaklar tarafından içindeki mallarla gasp etmişlerdi. Devlet, korsan zararları karşılığında tazminat ödemeyi kabul etmek zorunda kalıyordu. Özellikle XVIII. yüzyıldan sonra gün geçtikçe kötüye giden hazinenin daha da zarar görmemesi adına ödenilen tazminatı saldırıyı hangi Ocak yaptıysa o Ocaktan tahsil etme yoluna gidilmekte, ancak bu uygulamadan pek de verim alınmamaktaydı.⁶³

Ocakların disiplinsizliğinin Batı Anadolu’ya olumsuz yansıması ise kademe kademe olmuştu. 1700 yılında Cezayir Ocağı’na mensup 10 kalyon Sultandan izinsiz olarak levend kaydetmek üzere İzmir kıyılarına gelmiş ve Foça’ya demir atmıştı. Ancak Ocak korsanlarının buradaki halka zarar vermeleri ve asayişsizlik çıkarmaları üzerine durumu haber alan sultan, Kapudan-ı Derya Mezzomorta Hüseyin Paşa’dan⁶⁴ Akdeniz muhafazası için ayrılmış olan kalyonları bu korsanların üzerine göndermesini istemişti. Gönderilen emirde söz konusu Cezayir kalyonlarının İzmir, Foça, Midilli, Sakız, İstanköy ve Rodos limanlarına uğramalarının ve karaya levent çıkarmalarının önlenmesi isteniyor, sahil ve adalardaki halkın Ocak korsanlarından korunması adına da tedbir

⁶¹ İlber Ortaylı, “1727 Osmanlı- Avusturya Seyr-ü Sefain Sözleşmesi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt. 28, Sayı. 3, Ankara, 1973, s. 99. Avrupalı devletlerle Ocaklar arasında imzalanan anlaşma örnekleri için bkz. İbrahim Bouzai, XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Garb Ocaklarının Avrupa Ülkeleriyle Siyasi ve Ticari İlişkileri, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2002, s. 22. Garp Ocaklarının uluslararası alanda yarattığı sorunlar için bkz. Kuzucu, *a.g.m.*, s. 174.

⁶² Amerika, Akdeniz de daha rahat ticaret yapmak ve ticaret gemilerini korsan saldırılardan korumak için önce Cezayir Ocağı ile 1795 yılında bir antlaşma yapmış, daha sonra birer yıl aralıkla Trablusgarp ve Tunus ocaklarıyla da bu konuda birer antlaşma imzalamıştır. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Akdes Nimet Kurat, “Berberi Ocakları ile ABD Münasebetleri (1774-1916)”, *Ankara Üniversitesi, D. T. C. F. Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt.2, Sayı.2, Ankara, 1964, s.175-213.

⁶³ Kuzucu, *a.g.m.*, s. 178

⁶⁴ Hüseyin Paşa, Kapudan Paşa olmadan önce Ocak dayılığı yapmıştı. Kendisi gençliğinde bir savaş sırasında 8-10 yerinden yaralanmış ve öldü zannedilmiştir. Ancak iyileşmesi üzerine İtalyanca yarı ölü manasına gelen "Mezzomorta" lakabını almıştı. Cezayir’de ki Türk korsanlarının liderliğine yükselen Mezzomorta Hüseyin Reis, Fransızların 1687 yılında Cezayir’e saldırması sonucu kendileriyle anlaşma için gelen Fransız konsolosunun, papazların ve diğer sekiz Fransız’ın kol, bacak ve eklemelerini büyük çekiçlerle kırdırmıştı. Ardından da bacak kısmından topun içine yerleştirip, üzerilerine yeterli miktarda barut döküp ardından da sahile doğru ateşlemişti. Zeynep Dramalı, *Tarihi Tersten Okumak*, Yeditepe Yay., İstanbul 2010, s. 275-281.

alınması emrediliyordu. 1790 yılında, yani Osmanlı-Rus-Avusturya savaşının devam ettiği tarihlerde Sakız limanına gelen Tunus ocağına mensup bir geminin levendleri, başlarındaki reislerinin ilgisizliği sonucu buradaki Reaya gemilerine saldırıp, gemilerde buldukları fıçılarını gasp etmişlerdi. Ardından da asker kaydı diye denizcilikle alakası olmayan kişileri kalyoncu olarak gemiye alıp, çarşı, pazar, dükkân ve miri mallara zarar vermişlerdi.⁶⁵

XIX. yüzyıl başlarında artık İstanbul'a pek de minnet duymayan, yok edici bir Osmanlı donanmanın kendi iktidarlarını yerle bir edemeyeceğini bilen Ocak Dayıları, korsanlıktan haramiliğe yönelmişler ve işi 1816 yılında Osmanlı bandıralı gemileri vuracak ve yağmalayacak kadar ileriye götürmüşlerdi. Bu olay üzerine II. Mahmut İzmir'e Cezayir Hanı'nın asker yazımını ve faaliyetlerini durdurması için emir yollamış, ancak diğer seferlerde olduğu gibi "*Cezayirli yelkenleri suya indirip fı ma baad afovını niyaz etmeleriyle*" yeniden izin verilmişti.⁶⁶ Muadili pek çok örnekte Osmanlı yerleşimlerini yağmalayan Ocak korsanları XIX. yüzyılın ikinci çeyreğine dek Sultana itaatsizlik ve Sultana minnet arasında gidip gelmişlerdi.

Garp Ocaklarının Sonu

XIX. yüzyılda Ocaklar için alım yapılmaya hala devam ediliyordu, ancak gerek askeri kayıplar nedeniyle Akdeniz'de donanmaya ve binlerce levende duyulan ihtiyacın azalması, gerekse Ocak korsanlarının artık Batı Akdeniz'de neredeyse bağımsız bir surette ve ayrı bir mecrada hareket etmeleri Batı Anadolu'yu derinden etkilemişti. Artık İzmir'den Cezayir'e uzanan güzergâh eskisi kadar cazip gelmemeye başlamış, Garp Ocakları İtalya ve İspanya kıyılarına bir süre daha rahatsızlık vermeye devam etse de Ege kıyılarına gelip bayrak açılan, asker toplanan, gemilere levend doldurulan seferler eski ihtişamından uzaklaşmıştı. Verilerle hareket edecek olursak 300 yıl boyunca her an Cezayir'de 15.000 - 20.000, Tunus'ta 6.000 - 8.000, Trablusgarp'ta ise 3.000 - 5.000 arası bir Türk askeri gücü bulunurdu. Ocaklara ihtiyaç halinde de her iki üç yılda bir 5000 - 6000 arası asker devşirilirdi. Ancak XIX. yüzyıla gelindiğinde bu rakamlar ciddi oranda düşmüştü. En büyük Ocak olarak kabul edilen Cezayir'e 1800-1829 arasında, yani 29 senede ancak 8550 yeni asker toplanmıştı.⁶⁷ 1827 yılında Fransa'nın Cezayir'i işgale başlamasıyla da İzmir'deki Cezayir Hanı'nın faaliyetine son verilmesiyle tamamen sonlanmıştı. Nitekim 1827 yılından beri kısmi olarak başlayan örtülü Fransız işgali de son Cezayir Dayısı İzmirli Hüseyin Paşa'nın bir alacak meselesi yüzünden Fransa Konsolosu'nun suratına vurmasıyla savaşa dönüşmüştü. Fransız donanması Haziran 1827'de Cezayir limanını ablukaya almış, uzlaşma çabaları sonuç

⁶⁵ Özdemir, a.g.t., s. 223-224.

⁶⁶ Koloğlu, a.g.e, s. 102.

⁶⁷ Çetin, a.g.m., s. 384.

vermeyince de 14 Haziran 1830'da karaya ordu çıkarıp Cezayir şehrini kuşatmıştı. Neticede 5 Temmuz 1830'da Hüseyin Paşa teslim olmuş ve 14.500 Ocaklı gemilere doldurularak Anadolu'ya geri gönderilmişti. Geri kalan Ocaklar da uzun ömürlü olmamıştı. Yine Fransa'nın bazı soyguncuların kendi hâkimiyetlerindeki Cezayir topraklarına girişini bahane ederek karadan ve denizden kuşattığı Tunus, Girit'te bulunan üç Osmanlı zırhlısının yardımının yetersiz olması nedeniyle gözden çıkarılmak zorunda kalmıştı. 12 Mayıs 1881 tarihli Fransız himayesini kabul anlaşmanın imzalanmasıyla, burası da kaybedilmişti.⁶⁸ Son olarak merkeze en yakın olan Trablusgarp ise 1912 yılına kadar dayanabilmişti. İttihatçı subayların çabaları ve Ocakların son temsilcileri olan Kuloğulları ile dinsel bir güç olan Senusi'lerin de katılımıyla 1911 Trablusgarp Savaşında İtalyanlarla gerilla savaşına girilmiş, ancak müdafaa neticesiz kalmıştı. Neticede Ouchy barışıyla Trablusgarp'da Osmanlı'dan ayrılan son Ocak olmuştu. Böylelikle 300 senelik Ocak Devri sona ermiş, ancak Batı Anadolu'daki kara eşkıyalığı ise bir yüz yıl daha varlığını tüm şevkiyle sürdürmüştü.

Sonuç

Osmanlı denizciliğinin ilk dönemi Marmara sahillerine ulaşmasıyla başlamıştı. Anadolu'daki denizci beylikler üzerinde hükümlerle kurmasıyla küçük çapta bir deniz kuvveti tesis eden Osmanlılar, Yıldırım Bayezid zamanında Gelibolu'ya donanma üssü ve tersane teşkil etmiş, hemen akabinde Venediklilerle denizlerde başlayan çekişmeler Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinin ardından Karadeniz ve Akdeniz'e açılmasıyla nitelik değiştirmişti.⁶⁹ XVI. yüzyıl başlarından itibaren korsanlıkta ustalaşan deniz kurtlarının himaye altına alınması ve Kapudan yapılmasıyla Kuzey Afrika topraklarında ve Akdeniz havzasında kesin bir Türk hâkimiyeti sağlanmıştı. İmparatorluk donanması dışında İstanbul'a bağlı bir Osmanlı korsan gücü de aldıkları lojistik destek ve icazet ile Akdeniz'de etkili bir denetim kurmuştu. İrili ufaklı pek çok Türk korsan gemisi Akdeniz'de Osmanlı'nın buyruğu dışındaki ticari hayatı felce uğratmış, köle ve ticari mal taşıyan Hristiyan gemilerini yağmalamış, devlet tarafından da askeri/siyasi bir koz olarak kullanılmıştı. Batı'da etki yaratan Ocak korsanları yaklaşık üç yüz yıl boyunca kimi zaman donanmanın öncü kuvveti olarak, kimi zaman vur-kaç yaparak kimi zaman yağmacı kimi zamansa deniz akıncısı vasıflarıyla faaliyet göstermiş; savaşçıların pek çoğunu da Batı Anadolu'dan çıkarmışlardı.

Osmanlı dönemi Batı Anadolu'sunu sosyo-ekonomik saiklerle ele alırsak, eğitimsiz ve gücü kuvveti yerinde bir genç için en elverişli meslek askerlikti. Ocaklar bu yönüyle kuruluşundan miadını doldurana dek, yani XV.

⁶⁸ Koloğlu, *a.g.e.*, 169 – 175.

⁶⁹ Bostan, *a.g.e.*, s. 13.

ve XIX. yüzyıllar arasında bölge için büyük bir istihdam kapısı olmuştu. Ayrıca düzenli geliri olmayan binlerce köylünün eşkıyalık yerine Ocak korsanlığını seçmesi sağlanmış, böylece potansiyel eşkıyalar meşru yollarla bölgeden ihraç edilmişti. Bu da bir anlamda Batı Anadolu'da asayişinin güvencesi temin edilmesi anlamına geliyordu.⁷⁰ Ancak XIX. yüzyıla gelindiğinde Akdeniz'deki Osmanlı korsanlığının hükmünün sona ermesi doğal olarak Batı Anadolu'da hızlı bir şekilde kurumsallaşan eşkıyalığın da doğuşuna sebebiyet vermişti.

Osmanlı'nın hızlı bir değişim rüzgârına kapıldığı XIX. yüzyılda yaklaşık olarak bir milyon genç ve sağlam erkek nüfusunu Anadolu'dan koparan Ocaklar artık Osmanlı hâkimiyetinden çıkmıştı. Yüzyıllarca Kaz Dağlarından Menteşe yöresine pek çok insanın sabırsızlıkla beklediği Ocak gemilerine el konulup Fransız bayrağı çekilmiş ve binlerce gencin umutlarına şahit olan İzmir'deki Cezayir Hanı'nın alt katı şahıslara kiralanırken, üst katı hapishane yapılmıştı. Bu gelişmelerle açıkta kalan gençler de dağ yolunu tutup eşkıya olmuşlardı. Ege köylerindeki hemen her düğünde bugün dahi söylenen Cezayir türküsü ise geçmişte yapılan savaşları, dökülen kanları, kazanılan zaferleri, verilen baskınları bilen ve bilmeyen pek çok insan için sadece kafiyeden ibaret kalmıştı.

*“Cezayir'in gemileri yağlanır
Yağlanır da tersaneye bağlanır
Cezayir'de koç yiğitler eğlenir
Deli düşman aptal aptal dillenir
Kahpe Cezayir duman vardır başında
Cümle âlem senin peşinde”⁷¹*

⁷⁰ Yetkin, a.g.t., s. 76.

⁷¹ Osman Attila, *Afyonkarahisar Türküleri*, Karınca Matbaası. Ankara, 1966, ss.145-146.

Osmanlı Kalyoncusu

KAYNAKÇA

- Akdağ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi (1453 – 1559)*, C. 2, 2. bs. Tekin Yayınevi, 1979.
- Akdağ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celâlî İsyancıları*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.
- Arı, Bülent, "Akdeniz'de Korsanlık ve Osmanlı Deniz Hukuku", *Türkler ve Deniz Sempozyumu*, (ed. Özlem Kumrular), 6-7 Ekim İstanbul, 2005.
- Attila, Osman, *Afyonkarahisar Türküleri*, Karınca Matbaası. Ankara, 1966.
- Barkey, Karen, *Eşkivalar ve Devlet: Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, (Çev. Zeynep Altıok), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011
- Başaran, Mehmet - Sarıbey Haykırın, Aysun, "Osmanlı Merkezi Yönetimine Taşranın Direnişi: Atçalı Kel Mehmed Ayaklanması", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 12, S. 22, Aralık 2009.
- Bostan, İdris, "Osmanlılarda Deniz Sınırı ve Karasuları Meselesi", *Türkler ve Deniz Sempozyumu* (ed. Özlem Kumrular), 6-7 Ekim İstanbul, 2005.
- Bostan, İdris, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006.
- Bostan, İdris, "Salyane", *İslam Ansiklopedisi*, C. 36.
- Bouzai, İbrahim, *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Garb Ocaklarının Avrupa Ülkeleriyle Siyasi ve Ticari İlişkileri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.
- Braudel, Fernand, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, (çev: Mehmet Ali Kılıçbay), C.2, Eren Yay. İstanbul, 1990.
- Cezar, Mustafa, *Osmanlı Tarihinde Levendler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, , 2013.
- Çetin, Atillâ, "Garp Ocakları", *DİA*, C. XIII.
- Dramalı, Zeynep, *Tarihi Tersten Okumak*, Yeditepe Yay. , İstanbul, 2010.
- Emecen, Feridun M, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, Timaş Yay., İstanbul, 2009.
- Evliya Çelebi, *Seyahatname (Giriş)*, (haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983.
- Gazimihal, Mahmut R., "Yüzyıllar Boyunca Zeybekler", *Efeler (Kökenleri, Eylemleri, Töreleri, Dansları, Giysileri)*, (Haz. Ersal Yavi), Aydın Valiliği, İl, Özel, İdaresi,Yayımları, N. 3., Aydın, 1991.
- Gürkan, Emrah Safa, "Batı Akdeniz'de Osmanlı Korsanlığı ve Gaza Meselesi" , *Kebikeç*, S. 33, 2012.
- İlter, Aziz Samih, *Şimali Afrika'da Türkler*, Vakıf Gazete-Matbaa, İstanbul 1936
- Kahraman, Kemal, "Cezayir (Osmanlı Dönemi)", *DİA*, C. VII, s. 486

- Kavas, Ahmet, "Kuzey Afrika'da Bir Osmanlı Nesli: Kuloğulları", *Osmanlı Araştırmaları XXI*, İstanbul, 2001.
- Koloğlu, Orhan, "Garp Ocaklarında Anadolu Delikanlıları", *Tarih ve Toplum*, S. 32, 1986,
- Koloğlu, Orhan, "İstanbul Leventleri Sefere Çıkamayınca Şehri Vurdular", *Atlas Tarih*, S.13 Haziran - Temmuz 2012.
- Koloğlu, Orhan, *Türk Korsanları*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2012
- Kumrular, Özlem, "16. Yüzyılda Türk ve Mağripli Korsanlar (Mağripliler Karaya Çıktı)" , *Toplumsal Tarih*, S. 160, Nisan 2007.
- Kumrular, Özlem, "Turgut Reis'in 1550 Yılındaki Faaliyetleri: Mit ve Gerçek Arasında Bir Denizci Figürü", *Turgut Reis Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu* (27 - 28 Mayıs 2011), Ankara, 2013.
- Kurat, Akdes Nimet, "Berberi Ocakları ile ABD Münasebetleri (1774-1916)", *Ankara Üniversitesi, D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, Ankara, 1964.
- Kuzucu, Serhat; "XVIII. Yüzyılda Uluslararası Bir Sorun Olarak Garp Ocakları'nın Akdeniz'deki Korsanlık Faaliyetleri", *Akademik Bakış*, Cilt 9 Sayı 17 Kış 2015.
- Linebaugh, Peter, *Londra İdamları - 18. yy.da Suç ve Sivil Toplum*, (çev: Çiğdem Demir), Otonom Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- Major George, Keppel, *Narrative Of a Journey Across The Balkans in The Years 1829*, II. London, 1831.
- Maksudoğlu, Mehmet, "Tunus'ta Dayıların Ortaya Çıkışı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XIV, Ankara, 1966.
- Maksudoğlu, Mehmet, "Tunus'ta Hâkimiyetin Dayılardan Beylere Geçışı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XV/1.
- Meray, Seha, "Bazı Türk Antlaşmalarına Göre Korsanlık ve Deniz Haydutluğunun Yasaklanması", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, c. 18 S. 3 Ankara, 1963.
- Oral, Özgür, "1670'te Venedik'e verilen Korsanlık Ahitnamesi", *Toplumsal Tarih*, Temmuz 2004.
- Ortaylı, İlber, "1727 Osmanlı- Avusturya Seyr-ü Sefain Sözleşmesi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 3, Ankara, 1973.
- Osmanlı Belgelerinde Cezayir*, (Proje Yöneticisi: Yusuf Sarımay), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No: 115, Ankara, 2010.
- Özdemir, Şenay, "Barbaros Hayrettin Paşa'nın Kaptan'ı Deryalığında Osmanlı Deniz Seferleri", *Donanma Komutanlığı 3. Deniz Harp Tarihi Semineri* (haz. Donanma Komutanlığı), Ankara Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi Amirliği, Ankara, 2006.
- Özdemir, Şenay, "Korsanlıktan Kaynaklanan Zararın Tazmini Konusunda Osmanlı Devleti'nin Avusturya'ya Vermiş Olduğu Senet", *Kebikeç*, S. 18, 2004.
- Özdemir, Şenay, *Akdeniz Hâkimiyetinde Osmanlı Devleti ve Korsanlık (1695-1789)*, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, 2004.

- Pirenne, Henri, *Ortaçağ Kentleri - Kökenleri ve Ticaretin Canlanması* Çevirmen: Şadan Karadeniz İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- Pirenne, Henri, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Çevirmen: Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Raymond, Andre, *Osmanlı Döneminde Arap Kentleri*, (çev. Ali Berktaş), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995.
- Saidüni, Nasirüddin, "Cezayir (İslamiyet Öncesi ve İslami Dönem)", *DİA*, C.VII.
- Sarıbey Haykıran, Aysun, Aydın Vilayetinde Çiftlikler (1839-1918), *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İzmir, 2013.
- Toprak, Seydi Vakkas, "Osmanlı Yönetiminde Kuzey Afrika: Garp Ocakları", *İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Mecmuası*, c. 22, Bahar 2012.
- Uluçay, M. Çağatay, *18. ve 19. yüzyıllarda Saruhan'da Eşkîyalık ve Halk Hareketleri*, Berksoy Basımevi, İstanbul, 1955.
- Uluçay, M. Çağatay, *Atçalı Kel Mehmed*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2013.
- Uygur, Alper, *Bizim Korsanlar Akdeniz'i Köpürten Osmanlı Leventleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Vatin, Nicolas, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar (Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık)*, (çev: Tülin Altınova), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2004.
- Yetkin, Sabri, *Batı Anadolu'daki Eşkîyalık Olaylarının Yapısal Bir İncelemesi (19. Yüzyılın Son Çeyreğinden Balkan Savaşına)*, *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İzmir, 1995.

